

Ποιον εκπαιδεύει τελικά η Μουσική Εκπαίδευση;

Αννα Παντελούς

Με πονάει κάθε φορά που ακούω κάποιον να μου λέει: “Ναι, έπαιζα κι εγώ πιάνο, αλλά το παράτησα διότι δεν ήμουν αρκετά καλός/ή για να κάνω καριέρα”. Το πιο “κουφό” δε -και συγχωρείστε μου το λογοπαίγνιο- που έχω ακούσει είναι: “Ήμουν τεμπέλης και τα έπαιζα όλα με το αυτί, οπότε δεν κατάφερα να προχωρήσω!”. Και αναρωτιέμαι:

- 1) Θα λέγατε στο παιδί σας να σταματήσει να γυμνάζεται, επειδή κακά τα ψέματα δεν το βλέπετε να γίνεται πρωταθλητής;
- 2) Μουσική μαθαίνουμε μόνο για επαγγελματικούς σκοπούς;
- 3) Δεν θέλει σφαλιάρες ο δάσκαλος/καθηγητής ή η δασκάλα/καθηγήτρια της μουσικής που ασχολείται μόνο με τους μαθητές που θεωρεί ότι θα καθιερώσουν το όνομα του/της στην ιστορία;
- 4) Το μουσικό μας σύστημα απορρίπτει τους ανθρώπους που χρησιμοποιούν τα αυτιά τους;;;;;
- 5) Πώς είναι δυνατόν τόσος κόσμος να κάνει μαθήματα σε ωδεία, και να μην έχει καμία διάθεση να μοιραστεί με τους φίλους του αυτά που έμαθε; Δεδομένου του πόσο αγαπούν οι άνθρωποι τη μουσική, νομίζω ότι απαιτείται πολλή προσπάθεια από τους καθηγητές για να σκοτώσουν αυτόν τον ενθουσιασμό.

Οι διαφορετικές μουσικές

“Κυρία, η μουσική του σχολείου είναι διαφορετική από τη μουσική του ωδείου”, ήταν η βαθυστόχαστη παρατήρηση ενός μαθητή μιας φίλης μου. Εμένα πιο πολύ με απασχολεί το γεγονός ότι και οι δύο αυτές μουσικές διαφέρουν από τη μουσική που ακούμε. Μήπως αν ο μαθητής παίξει τη μουσική που γνωρίζει και ακούει να είναι πιο πιθανό να μην τα παρατήσει και να ενδιαφερθεί να εξερευνήσει και άλλες μουσικές;

Στη μουσική που φτάνει στα αυτιά του μέσου Έλληνα υπάρχουν επιρροές -συνχά εντός του ίδιου κομματιού- από τρεις μεγάλες μουσικές “γλώσσες”, που η κάθε μια έχει δική της γραμματική και συντακτικό: α) την κλασική, δυτικοευρωπαϊκή, έντεχνη μουσική, β) την ελληνική παραδοσιακή μουσική και τη μουσική της Ανατολικής Μεσογείου, γ) τη λαϊκή μουσική της Βόρειας και Νότιας Αμερικής (ροκ-ποπ-λάτιν-τζαζ-μπλουζ-χιπ χοπ κλπ.). Μπορεί κάποιοι να θεωρούν κάποια από αυτά τα είδη κατώτερα ή πιο εμπορικά από άλλα, αλλά αυτό δεν αλλάζει το γεγονός, ότι αυτοί είναι οι ήχοι που φτάνουν στα αυτιά μας, και δουλειά της δασκάλας/του

δάσκαλου είναι να βοηθήσει τους μαθητές να αποκωδικοποιήσουν αυτά που ακούν. Ένας δάσκαλος αγγλικών διδάσκει τα αγγλικά που είναι πιο πιθανό να ακούσει και να χρειαστεί ο μαθητής. Δεν θα διδάξει (αποκλειστικά) Σαίξπηρ σε έναν μαθητή δημοτικού.

Δουλειά του δασκάλου της μουσικής είναι κατά τη γνώμη μου να διδάξει την γλώσσα της μουσικής, να εμπνεύσει, όχι να υπαγορεύσει τις μουσικές προτιμήσεις. Έτσι τα συστήματα σολφέζ θα πρέπει να βασίζονται στα τραγούδια που είναι ήδη γνωστά στα παιδιά. Εκεί βασίστηκε ο Kodály που έλεγε ότι το σολφέζ θα πρέπει να διδάσκεται με βάση τα παραδοσιακά τραγούδια της κάθε χώρας. Είναι λοιπόν λάθος να διδάσκεται το σολφέζ στην Ελλάδα με βάση τα σύγγραφα παραδοσιακά τραγούδια. Θεωρώ λάθος, όμως, να διδάσκεται και με βάση τα ελληνικά παραδοσιακά τραγούδια. Τα παιδάκια που εγώ γνωρίζω, δεν ακούν παραδοσιακά τραγούδια. Ακούν τα μουσικά σήματα της τηλεόρασης, τα τραγούδια από τις ταινίες του Ντίσνεϋ, το ringtone του κινητού τους. Δεν έχει νόημα να πρέπει πρώτα να διδάξουμε στο παιδί το μουσικό παράδειγμα και μετά να το αποκρυπτογραφήσουμε. Το σύστημα Kodály είναι σύστημα εκμάθησης σολφέζ, όχι μάθημα ανάπτυξης του καλού μουσικού γούστου. Αν το παιδί μάθει τις νότες του ringtone του, ή το σήμα της τηλεόρασης θα έχει ένα μόνιμο σημείο αναφοράς για το σολφέζ, ενώ το παράδειγμα που διδάχτηκε αποκλειστικά για αυτόν τον λόγο είναι πολύ πιθανό να το ξεχάσει.

Τι διδασκόμαστε στο ωδείο και τι θα χρειαστούμε στην πραγματικότητα

Το ωδείο προετοιμάζει τον μαθητή για κάτι πολύ συγκεκριμένο: να παίξει ένα κλασικό κομμάτι τέλεια και κατά προτίμηση απ'έξω στις εξετάσεις ή σε μουσικό διαγωνισμό. Θα επανέλθω στον δάσκαλο αγγλικών (το παλιό μου επάγγελμα): Υπάρχει μεγάλη διαφορά ανάμεσα στο να διδάσκει αγγλικά σε κάποιον και στο να τον προετοιμάζει για εξετάσεις, όπου η ύλη είναι πολύ περιορισμένη και όπου θα του ζητηθεί να κάνει κάτι πολύ συγκεκριμένο. Η καθημερινή ζωή του μουσικού -ερασιτέχνη ή επαγγελματία- απέχει πολύ από αυτά που διδάσκεται στο ωδείο. Ελάχιστοι θα γίνουν τελικά βιρτουόζοι σολίστες της κλασικής σκηνής. Οι υπόλοιποι -επαγγελματίες και ερασιτέχνες- πιο πιθανό είναι να χρειαστούν:

- να μπορούν να παίξουν ένα κομμάτι πρίμα βίστα, κάτι που θεωρητικά διδάσκεται στα ελληνικά ωδεία, στην πράξη, όμως, δεν μου ζητήθηκε ποτέ στις εξετάσεις και γι'αυτό δεν ασχολήθηκε κανείς με αυτό,

- να μπορούν να παίζουν κάτι με το αυτί,
- να παίζουν μαζί με άλλους. Όσοι παίζουν ορχηστρικό όργανο το μαθαίνουν από νωρίς. Έχω συναντήσει όμως πιανίστες και κιθαρίστες που μόνο στην ανωτέρα κάνουν μάθημα μουσικής δωματίου και δεν μπορούν ούτε να κρατήσουν το ρυθμό ούτε να ακολουθήσουν τον συμπαίκτη τους,
- να κάνουν τρανσπόρτο, αν παίζουν όργανο που τρανσπορτάρει, κάτι που επίσης θεωρητικά διδάσκεται στα ελληνικά ωδεία, στην πράξη, όμως, δεν ζητείται ποτέ στις εξετάσεις και γι' αυτό δεν ασχολείται κανείς με αυτό,
- να συνοδεύουν, αν παίζουν πολυφωνικό όργανο (να μπορούν να διαβάζουν τα σύμβολα των συγχορδιών, ελληνικά και ξένα, και να γνωρίζουν πώς να συνοδεύουν τα διάφορα μουσικά στυλ),
- να αυτοσχεδιάζουν, και μάλιστα σε διάφορα μουσικά ιδιώματα.

Κάτι που, αντιθέτως, έμαθα στο ωδείο ήταν το πώς να σνομπάρω τον κόσμο στον οποίο άρεσαν οι συμφωνίες του Σούμαν, που οι άξεστοι δεν καταλάβαιναν πόσο κακά ενορχηστρωμένες είναι. Έμαθα με βάσιμα επιχειρήματα να “βαθμολογώ” συνθέτες και καλλιτέχνες και να έχω γνώμη για όλα και να αρνούμαι ή να υπερασπίζομαι τη μουσική που πραγματικά μου αρέσει. Πόση ενέργεια αναλώνουμε στο να βαθμολογούμε τη μουσική αντί να την απολαμβάνουμε... Κακή μουσική είναι η κακοπαιγμένη μουσική. Όλες οι άλλες απαιτούν πολύ δουλειά και μεράκι, και δικαίωμα του καθενός να ακούει και να παίζει αυτήν που θέλει. Δουλειά του δασκάλου είναι να δείξει στον μαθητή τις τεχνικές για να το πετύχει αυτό.

Τα μουσικοπαιδαγωγικά συστήματα τύπου Orff καθώς και οι μουσικοθεραπευτές το έχουν πιάσει. Ενθαρρύνουν τον αυτοσχεδιασμό, την επεξεργασία του υλικού, την διάδραση, καθώς επίσης την ομαδική εκτέλεση. Πρέπει, όμως, να είμαι κάτω των 5 ετών, διανοητικά καθυστερημένος ή ψυχασθενής για να συμμετάσχω σε δημιουργική μουσική δραστηριότητα;

Αφού δεν μας τα μαθαίνουν στο ωδείο, μήπως να τα μάθουμε μόνοι μας;

Οοοοοοχι! Προσωπικά είχα τουλάχιστον δύο καθηγητές σε ωδεία, που, όταν τους έπαιξα ή ζήτησα να παίξω τραγούδι εκτός ύλης, μου είπαν: “Άστα αυτά. Να ασχολείσαι με αυτά που σου μαθαίνω εγώ!” Φόβος και τρόμος μήπως παρασυρθώ και αρχίσω να παίζω τη μουσική που μου αρέσει και δεν βγάλω την ύλη των εξετάσεων.

Μία εξαίρεση που μόνο επιβεβαιώνει τον κανόνα είναι η εξής: Μία φίλη ενός φίλου μου έκανε μαθήματα πιάνου, και κάποια στιγμή ήθελε να αλλάξει δασκάλα. Πήγε λοιπόν να την ακούσει η διάσημη καθηγήτρια, στην οποία ήθελε να πάει. Αφού έπαιξε η κοπελίτσα πολύ ωραία τα κλασικά κομμάτια που είχε ετοιμάσει, η διάσημη καθηγήτρια (και είναι προς τιμήν της αυτό!) της ζήτησε να παίζει “κάτι δικό της”: έναν αυτοσχεδιασμό, μια δική της σύνθεση, ένα κομμάτι που είχε βγάλει με το αυτί... Η κοπελίτσα ήταν τελείως

απροετοίμαστη για κάτι τέτοιο, σάστισε, είπε ότι δεν μπορούσε να κάνει κάτι τέτοιο. Η διάσημη καθηγήτρια όμως ήταν μεγαλόψυχη, και, παρότι ήταν ενάντια στις αρχές της, δέχτηκε ως μαθήτρια την κοπέλα, κι ας μην μπορούσε να της παρουσιάσει τέτοιο δείγμα μουσικότητας. Η ερώτηση μου ήταν: Όταν τελικά ξεκίνησε μαθήματα, η καθηγήτρια της ανέθεσε ποτέ να βγάλει ένα κομμάτι με το αυτί; Την έβαλε ποτέ να αυτοσχεδιάσει; Η απογοητευτική απάντηση ήταν όχι... Και φοβάμαι ότι και οι δύο ξανααπορροφήθηκαν απολύτως από την ύλη των εξετάσεων.

Μια πολύ σοβαρή υπόθεση

Η μουσική είναι πολύ σημαντική υπόθεση. Δεν μπορούμε να την αφήσουμε αποκλειστικά και απήφιστα στα χέρια των επαγγελματιών. Ο ερασιτεχνικός μουσικός βίος είναι το γόνιμο έδαφος από το οποίο θα προκύψουν οι μεγάλοι καλλιτέχνες. Τα ωδεία (μιλώ με βάση προσωπικές εμπειρίες) τον αποθαρρύνουν. Γι' αυτό και ο ερασιτεχνικός βίος στην κλασική μουσική είναι πολύ ισχνός στην Ελλάδα. Γόνιμος ερασιτεχνικός βίος υπάρχει στην παραδοσιακή μουσική αλλά και στη ροκ, ποπ κλπ., που, όμως, δεν υποστηρίζεται από την επίσημη μουσική εκπαίδευση. Πρόκειται σε μεγάλο βαθμό για μη συγκοινωνούντα δοχεία, το οποίο είναι πολύ κρίμα. Σκεφτείτε δε, ότι καμία σχεδόν από τις μουσικές που ακούμε δεν είναι “καθαρόαιμη”. Γιατί η διδασκαλία γίνεται σε “στεγανά”; Γιατί πρέπει να επιλέξει κανείς αν θα πάει σε δάσκαλο κλασικής, παραδοσιακής ή τζαζ και γιατί μόνο η πρώτη περίπτωση αναγνωρίζεται ως επίσημη μουσική εκπαίδευση; Σκεφτείτε τι αριστουργήματα έχουν γεννηθεί ακριβώς από τη διασταύρωση διαφόρων μουσικών γλωσσών και στην Ελλάδα και αλλού.

...και μια προσωπική νότα

Όποιος είναι έξω από το χορό, πολλά τραγούδια ξέρει. Ζω εδώ και 15 χρόνια εκτός Ελλάδας, δεν έχω διδάξει ποτέ μουσική, το βιοποριστικό μου το αντιμετωπίζω επιτυχώς με μη μουσικό επάγγελμα, είμαι πια μια ευτυχισμένη ερασιτέχνης μουσικός και σίγουρα δεν έχω παρακολουθήσει όλες τις εξελίξεις στην ελληνική μουσική εκπαίδευση τα τελευταία χρόνια. Πολλά από αυτά που γράφω μπορεί (και ελπίζω) να μην ισχύουν πια. Συνομιλώ συχνά για τα θέματα αυτά με φίλους μουσικούς και εκπαιδευτικούς, βλέπω ότι σε πολλούς χώρους γίνεται εξαιρετική δουλειά και είχα και πολλούς εξαιρετικούς δασκάλους μουσικής στην Ελλάδα, όσο έμενα εκεί. Βλέπω, όμως, και τι εφόδια μου έδωσαν, και τι μου χρειάστηκε στην πράξη. Και βλέπω ένα σύστημα που συνεχίζει να βάζει τρικλοποδιά σε πολλούς...

Θα χαρώ πολύ να ακούσω σχόλια, ερωτήσεις και αντιρρήσεις για τα ανωτέρω.

Άννα Παντελούς (annapantelous@gmail.com)